

Ιστορίες από τα βαθιά: παρατηρήσεις για την ποίηση και την ποιητική του Γ. Παυλόπουλου

Μνήμη Βαγγέλη Φιτσιτζόγλου

Η ΠΕΜΠΤΗ ΣΥΛΛΟΓΗ ΠΟΙΗΜΑΤΩΝ του Γ. Παυλόπουλου (*Λίγος Αμμος*)¹ απέχει είκοσι έξι χρόνια από την πρώτη (*Το Κατώγι*)². οι δύο αυτές συλλογές μαζί με τις τρεις άλλες που μεσολαμβάνουν (*Το Σακί*, *Τα Αντικλείδια*, *Τριανταγρία Χαϊκού*)³, απαρτίζουν το μέχρι στιγμής έργο του ποιητή, η δημοσίευση του οποίου ακολουθεί μάλλον «αργούς», για τα τυπικά γεοελληνικά δεδομένα, ρυθμούς⁴ (μία συλλογή ανά επτά, οκτώ ή εννέα χρόνια). Ο ρυθμός δημοσίευσης των συλλογών και η επιλογή του ποιητή να μένει έξω από το αθηναϊκό κέντρο (από το 1951 ζει μόνιμα στο Πύργο Ηλείας) αποτελούν στοιχεία που πρέπει να λάβει κανείς υπόψη του, εάν επιχειρήσει να διακριβώσει τους όρους διαμόρφωσης της ποιητικής του τέχνης, πτυχές της οποίας έχει άλλωστε επισημάνει η κριτική, ήδη από την εποχή της πρώτης συλλογής.⁵

Έργο από ποσοτική άποψη ισχνό που δημιουργεί ευθύς εξαρχής στον ανάγνωστη ένα αίσθημα οικειότητας, το οποίο οφείλεται σε ικανό ποσοστό στους παρακάτω παράγοντες: α) στη σκηνοθετική διατύπωση των ποιημάτων, που ορισμένες φορές αιφνιδιάζει τις αναγνωστικές συνήθειες (ιδιαίτερα αν σκεφθούμε ότι ο ποιητικός κόσμος του Παυλόπουλου είναι τα όνειρα), στον αφηγηματικό τους χαρακτήρα (κάθε ποίημα έχει μια ιστορία να διηγηθεί), στα ανεπιτήδευτα, στέρεα εκφραστικά (δηλαδή, υφολογικά) μέσα τους.

Ποίηση «αποτελεσματική» σύμφωνα με το σφόδρό σχολίο του Σεφέρη «χωρίς ψιμύθια»: «Μ' ενδιαφέρει η ποίηση του Γ.Π. γιατί είναι αποτελεσματική χωρίς ψιμύθια. Λέγοντας «ψιμύθια», εννοώ: χωρίς γλωσσικούς κορδακισμούς, που συνήθως είναι επιφανειακά σχήματα χωρίς ν' αγγίζουν τίποτε στο βάθος - και η

1. Αθήνα, Νεφέλη, 1997.

2. Αθήνα, Ερμής, 1971.

3. Αθήνα, Κέδρος, 1980, Αθήνα, Στιγμή, 1988, Αθήνα, Στιγμή, 1990, αντίστοιχα.

4. Εξαιρείται η συλλογή *Τριανταγρία Χαϊκού*, που δημοσιεύθηκε δύο μόλις χρόνια μετά τα *Αντικλείδια*.

5. Βλ.: Γ. Δάλλας, «Με τις «σταθερές» του Σεφέρη», *Το Βήμα* (9/11/1971) και Π. Λήβη, «Πρωτοτυπία και παράδοση. Το ποιητικό έργο του Γιώργη Παυλόπουλου», *Η Καθημερινή* (5/5/1997) [=προδημοσίευση της εισαγωγής του μεταφραστή Peter Levi στη μετάφραση της πρώτης συλλογής του Παυλόπουλου στα αγγλικά, *The Cellar*, Anvil Press Poetry, Λονδίνο, 1977].

ποίηση είναι, αν μπορώ να πω, έκφραση βάθους».⁶ Από τότε που ο αφηγητής έσκυψε για πρώτη φορά να δει στο *Κατώγι* της πρώτης συλλογής - ακολουθώντας στο ομότιτλο ποίημα την υπόδειξη του άσπρου αλόγου του ονείρου και τη συμβουλή του Ποιητή-, από τότε που έσκυψε για πρώτη φορά να δει «γονατίζοντας πάνω από το μαύρο άνοιγμα» (ό.π., 60), τα ποιήματα του Παυλόπουλου εξακολουθούν να διηγούνται ιστορίες από τα βαθιά· ιστορίες όπως είδε αυτός ο αφηγητής στο σκοτάδι, ιστορίες που συμπυκνώνονται δραστηρικά σε τρία ποιήματα: «Το Κατώγι», «Τα Αντικλείδια» και «Στίχος ενύπνιος» (τα δύο πρώτα στις ομότιτλες συλλογές του 1971 και 1988, και το τρίτο στην τελευταία συλλογή του 1997, αντίστοιχα).

Προτού όμως περάσουμε σ' αυτά τα τρία ποιήματα, στους βασικούς αρμούς της ποιητικής του Παυλόπουλου, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η ποιητική τέχνη του δεν παρουσιάζει τομές με την έννοια του ριζικού αναπροσανατολισμού στη θεματική και τις μορφολογικές επιλογές, και άρα δεν ακολουθεί μια ορισμένη εξελικτική ευθύγραμμη πορεία μέσα στο χρόνο· πρόκειται μάλλον για μια τέχνη ευδιάκριτη ως προς τις βασικές αρθρώσεις της, ήδη από την εποχή της πρώτης συλλογής (1971), η οποία εμβαθύνει σε συγκεκριμένα σημεία από συλλογή, σύμφωνα με μια σπειροειδή τροχιά τα κομβικά σημεία της οποίας διαγράφονται με ιδιαίτερη ευκρίνεια στα παραπάνω ποιήματα. Παράλληλα με τα τρία αυτά ποιήματα θα σχολιάσουμε και μερικά άλλα ποιήματά του, τα οποία λειτουργούν ως «περάσματα» από τη μια συλλογή στην άλλη, όπως τα: «Στης Κίρκης» και «Αλφειός» από το *Κατώγι*, «Το Βαγόνι» από τη δεύτερη συλλογή του 1980, *Το Σακί*, το ποίημα «Η Στάχτη» από τα *Αντικλείδια*, και το τελευταίο από τα *Τριανταγρία Χαϊκού*.

Το ποίημα «Το Κατώγι»⁷ είναι κατά έναν τρόπο ο πλοηγός όλης της μεταγενέστερης ποιητικής παραγωγής του Παυλόπουλου, καθώς εδώ δεσπόζει το όνειρο που διηγείται ο αφηγητής στο ποίημα, χωρίς πλατειασμούς και υπεκφυγές, και η σκηνοθεσία του (το παλιό σκοτεινό σπίτι, ο Ποιητής και το άσπρο άλογο, το μαύρο άνοιγμα και τα σώματα που λιώνουν στα κατώγι-Αδη):

«Το Κατώγι. Μνήμη του Μακρυγιάννη»

Στον Ποιητή Γιώργο Σεφέρη

Βρεθήκαμε τότε κλεισμένοι με τον Ποιητή σ' ένα παλιό σπίτι
κι' άρχισα πάλι να ψάχνω για τα χαρτιά ενός δικού μας
που γύρευε Δικαιοσύνη

ακούγοντας ολοένα τη φωνή του να λιγοστεύει χωρίς να παραδίνεται

6. Το σχολίο του Σεφέρη στο: Γ.Π. Σαββίδης, «Ποιήματα, νούμερα και κάτι ελέφαντες», *Το Βήμα* (6/11/1971)· τώρα στο συμπλεκτικό τόμο: *Πάνω Νερά*, Αθήνα, Ερμής, 1973, 17.

7. Βλ.: *Το Κατώγι...*, 59-60.

τη φωνή του ν' αντέχει όσο είναι ο κόσμος τούτος κι' ακόμη όταν κανένας πια δε θα υπάρχει.

Είταν σκοτεινά κι' ανάβοντας το λυχνάρι για να φωτιστούμε είδα μια κασέλα και την άνοιξα με την τρεμούλα της ελπίδας όμως δε βρήκα τίποτε, μονάχα σκόνη από φθαρμένα πράγματα που έλιωναν και τα 'τρωγε ο καιρός και μια πιστόλα φυλαγμένη στο βάθος· δοκίμασα θαρρώ να την κρατήσω.

Ο αγέρας κατεβαίνοντας από το κάστρο δαιμόνιζε το σπίτι και στο κατώγι θάλεγε πώς κάποιος ξεκάρφωνε τους νεκρούς χώμα και κόκαλα. Έπειτα ησυχία. Και πάλι ο αγέρας σαν ποδοβολητό αλόγου κοντά στον τοίχο του περιβολιού έφευγε ξαναγύριζε και ξαφνικά πηδώντας το λάκκο του ονείρου μου μπήκε στην αυλή, ακούστηκαν στις πλάκες καθαρά τα πέταλα του πέρασε τα χαγιάτια κι' ανέβηκε τριποδίζοντας τη σκάλα. Σπρώχνοντας τότε την πόρτα στάθηκε ανάμεσα μας λυτό ξεκαπίστρωτο λαχανιάζοντας ιδρωμένο ένα άσπρο άλογο. Μας κοίταξε περίλυπο στα μάτια και σηκώνοντας το πόδι χτύπησε δυνατά στο πάτωμα με την οπλή κι' έσπασε το σανίδι. «Σκύψε, τι βλέπεις;» μου είπε ο Ποιητής και γονατίζοντας πάνω από το μαύρο άνοιγμα είδα και γνώρισα και κάτω πλήθος αλυσοδεμένους γεμάτο το κατώγι λιωμένα κορμιά που στενάζανε και γύρευαν Δικαιοσύνη.

Έτσι με πήρανε τα κλάματα καθώς ξημέρωνε και βγήκα κι' ακούμπησα στον τοίχο του περιβολιού. Γύρω μου κανείς. Μήτε ο Ποιητής μήτε το άσπρο άλογο. Χάραξε η μέρα σκοτεινή. Μονάχα πίσω από τα κυπαρίσσια το φως ενός σπαθιού κρεμόταν στον αγέρα.

Απαντά όμως παράλληλα το μοτίβο της μυθικής διαδικασίας: το άλογο και ο Ποιητής δείχνουν στον αφηγητή, στον μελλοντικό ποιητή, πού να κατευθύνει το βλέμμα του και τι να δει (και στην persona του Ποιητή βρίσκεται ο «Ποιητής Γώργος Σεφέρης» στον οποίο είναι χαρισμένο το ποίημα). Η μυθική διαδικασία του ποιητή περνά μέσα από την εμπειρία μιας δεύτερης Οδύσσειας στο χώρο της επικράτειας του σκότους, όπου «[...]λιωμένα κορμιά[...]στενάζανε και / γύρευαν δικαιοσύνη» (ό.π.). Αυτός ο αθέατος (για όσους δεν θα αξιωθούν να πάρουν την ποιητική δωρεά), Άλλος, Κάτω Κόσμος θα οικοδομηθεί στην ποίηση του Παυλόπουλου με τα υλικά του ονείρου, ακριβέστερα με την εικονοποιία

του ονείρου, έχοντας ως προνομιακά σημεία αναφοράς τόσο τους αφανείς ήρωες της Ιστορίας, που σημαδεύουν την ατομική εμπειρία του ποιητή στην περιόδο της Κατοχής και του Εμφυλίου, τον Άδη δηλαδή, όσο και τον ξοφερό έρωτα (από το Κατώγι⁸ μέχρι την τελευταία συλλογή διά μέσου των Αντικλειδιών⁹).

Οι αφανείς ήρωες μιας οδυνηρής εποχής, οι αφανείς νεκροί, οι άσκοπα θυσιασμένοι στο βωμό ενός σκληρού πολέμου κυκλοφορούν στο Κατώγι σαν σκιές πραγματικών ονομάτων, πραγματικών ανθρώπων· δεν πρόκειται εδώ για μνημείωση συντρόφων που έφυγαν και χάθηκαν για πάντα, αλλά για μια αέναη, θα έλεγε κανείς, επιστροφή του αδικαιώτου πόθου τους για ζωή, που απολήγει στην ενίοτε επιαιτητικών διαστάσεων συνεύρεση ζωντανών και νεκρών μέσα στο κόσμο του ονείρου («Ο Νεκρός»)¹⁰.

Όλοι τρέχουν αδιάκοπα κνηνημένοι, καβάλα σε άλογα, δίπλα σε ποτάμια και θάλασσες, χάνονται παρ'αξιασμένοι στα βάθη σκοτεινών βουνών, για να ξαποστάσουν κάποτε, χωρίς να ξέρουν αν είναι πράγματι ζωντανοί ή πεθαμένοι («Η Σύναξη»)¹¹ ενώ «[...] ο ήλιος που σαν ένα μαύρο πανί [...] έδενε τα μάτια», (ό.π., 58) τυφλώνει όσους τυχόν απόμειναν, για να μπορέσουν να γράψουν τη βιογραφία τους:

«Βιογραφία»¹²

Σωνόταν ο καιρός όπως το λάδι
που το πίνει μιά φλόγα
η φλόγα που έβλεπα στα μάτια τ' αλόγου μου
όταν ξεπέζευα να πιω νερό
να ξαποστάσω λίγο. Κι' έφευγα πάλι
νύχτα καλπάζοντας ανέβηκα
σε κείνα τα ρημαγμένα χωριά μας
ακούγοντας τις καμπάνες για το φόνο και τη φωτιά.
Έλιωσε τ' άλογο, το ξέκανα. Δεν ήθελα να φοβηθώ,
περπάτησα μονάχος. Κάποτε στο πλευρό μου
μια γυναίκα γυμνή μου έδειχνε κλαίγοντας
τα κομμένα στήθια της.
Μπορούσα να υπομένω ώρα πολλή κοιτάζοντας.
Θυμήθηκα πολλές φορές το σπίτι μας

8. Βλ. για παράδειγμα το ποίημα «Στης Κίρκης»: ό.π., 39.

9. Βλ. το ποίημα «Ο Έρωτας» με την αφιέρωση «Προς Ζόφον»: Τα Αντικείμενα..., 11.

10. Βλ.: Το Κατώγι..., 50-51.

11. Ό.π., 48-49.

12. Ό.π., 58.

την ασημένια πάχνη στα χωράφια μας
 τις ταιγγάνες να έρχονται ψημμένες στο λιοπύρι
 κι' όλο δίψα γι' ακολασίες. Το φως μου κάρφωνε το χέρι
 σε ότι πήγαινα ν' αγγίξω. Δοκίμαξα και ξανάρχιξα.
 Περιπλανήθηκα σ' αυτά τα μέρη χρόνια και χρόνια
 κι' ο ήλιος σαν ένα μαύρο πανί μου έδενε τα μάτια.
 Σιγά-σιγά τυφλώθηκα. Παρακαλώ να περάσω.

Ο αφηγητής βλέπει μέσα από το «μαύρο άνοιγμα» την ηδονή της πραγματικής ζωής να «επιστρέφει» εκεί που όντως ανήκει, δηλαδή στο όνειρο:

«Αλφειός»¹³

Είταν μεσημέρι κι' έπαιζε ακόμη με το ποτάμι
 ο ήλιος την έδενε από τα μαλλιά
 και το ρόδινο νερό γύρω στα λαγόνια της.

Έβλεπα πώς είμουν το ποτάμι
 αλλά γινόμουν άλογο κατεβαίνοντας αφρισμένο
 και κείνη διχάλα στη γαλάζια ράχη μου
 αντιστεκότανε μαζεύοντας τη δύναμη της
 καθώς εμπαίναμε στους ίσκιους
 κάτω από τις ιτιές.

Κι εγώ γελούσα
 και μη γελάς μου έλεγε
 μη γίνεσαι όνειρο, φοβάμαι
 σε φοβάμαι.

Από τότε πολλές φορές άκουσα τη φωνή της
 Ξυπώντας μέσα σ' αυτό το φως
 μαύρο σαν ένα μελίσι
 που μου έτρωγε τα μάτια,

προετοιμάζοντας έτσι τη στιγμή που το όνειρο θα γίνει ο κατεξοχήν κόσμος του έρωτα και της ηδονής, δηλαδή στη συλλογή *Αντικλείδια*. Πρώτα όμως θα φιλτραριστεί από το κλίμα της δεύτερης συλλογής, *Το Σακί*, και αυτό φαίνεται με ιδιαίτερη ένταση στο ποίημα «Το Βαγόνι», όπου η ονειρική σκηνοθεσία είναι πολυπλοκότερη:

13. Όπ., 40.

«Το Βαγόνι»¹⁴

Κοιμάμαι μεσημέρι με τη Ρέα.

Κάποιος βγαίνει από τις πικροδάφνες
 σκύβει και τη φιλεί στα χείλη
 τα φύλλα τρέμουνε με τον αέρα
 Ρέα, έλα να πάμε στο νερό της ψιθυρίζει

Εκείνη μισοξυπνάει χαμογελώντας
 διατάζει καθώς κοιτάζονται στα μάτια.
 Ωστόσο ξετυλίγει τον ίσκιο της προσεχτικά
 γύρω από το κορμί μου -
 το χέρι της αποτραβιέται
 κι αφήνει λίγο φως μες στο δικό μου.

Κοιμάται και μας βλέπει
 Ξέρω του λέει πως μας βλέπει
 ενώ με δείχνει πλάι της
 ήσυχα πλαγιασμένον στο χορτάρι.

Θέλει να φύγουνε μαζί
 να πάνε για παιχνίδια στο νερό
 μα δεν αποφασίζει και φοβάται.
 Φοβάται σάμπως να έχουν πέσει
 κι οι δυο στου ύπνου μου το δίχτυ
 και δεν μπορούνε τώρα να ξεφύγουν.

Εγώ δε βλέπω τίποτε απ' όλα τούτα
 μήτε κοιμάμαι με τη Ρέα.
 Φαντάζομαι μονάχα πράγματα
 που θα μπορούσε να ονειρευτεί εκείνη
 ταξιδεύοντας ακόμη στον ύπνο μου
 σ' ένα βαγόνι με φαντάρους
 καθώς μας παίρνουν ολοένα για τον πόλεμο.

Ο απόηχος των οδυνηρών γεγονότων του πολέμου είναι εδώ παρών, διαπλέκεται ωστόσο με τον διωπόστατο κόσμο των ονείρων, που κάνει την εξωτερική πραγματικότητα (: οι φαντάροι που τους «[...]παίρνουν ολοένα για τον πόλεμο»: ό.π., 40), να κυματίζει, χάνοντας το στέρεο περιγράμματά της· το όνειρο μπαίνει εδώ μέσα στο όνειρο, διασαλεύοντας ακόμα και την ταυτότητα όσων ονειρεύονται (ο αφηγητής και η Ρέα, μαζί και ταυτόχρονα χώρια, στο φως και

14. Βλ.: *Το Σακί...*, 39-40.

το σκοτάδι αδιάλυτα: «Ωστόσο ξετυλίγει τον ίσκιο της προσεκτικά / γύρω από το κορμί μου- / το χέρι της αποτραβιέται / κι αφήνει λίγο φως μες στο δικό μου», ό.π., 39), αφού οι τελευταίοι μπορούν να αφήσουν τον εαυτό τους να ονειρεύεται και να τραβήξουν για άλλο όνειρο. Ποιος ονειρεύεται ποιον; Τέτοιο είναι το ερώτημα που οδηγεί στα *Αντικλείδια*, μέσα από το φίλτρο της ομηρικής προμετωπίδας από την *Ιλιάδα*: «Ως δ' εν ονειρώ ου δύναται φεύγοντα διώκειν / Ούτ' άρ' τον δύναται υποφεύγειν, ούθ' ό διώκειν».¹⁵

Το ταίρι του πρώτου μυθικού ποιήματος, «Το Κατώγι» (ο ποιητής το χρονολογεί τον Απρίλιο του 1969), είναι το ποίημα «Τα Αντικλείδια». Ο αφηγητής έχει πλέον αποφασίσει ότι κάτω από το «μαύρο άνοιγμα» εκτείνεται ο αχανής δήμος των ονειρών: άνθρωποι, σκόνη, στάχτη, σώματα παιδεμένα ανάμεσα στο θάνατο και στη ζωή, στην ερωτική πλήρωση και στην άδικη στέρηση, δείχνουν τώρα στον έμπειρο ποιητή πόσα πράγματα χωρούσαν στην «Δικαιοσύνη», στη Δικαιοσύνη εκείνη που γύρευαν και για την οποία στέναζαν τα «λιωμένα κορμιά» από το «Κατώγι».

«Τα Αντικλείδια»¹⁶

*Η Ποίηση είναι μιά πόρτα ανοιχτή.
Πολλοί κοιτάζουν μέσα χωρίς να βλέπουν
τίποτα και προσπερνούν. Όμως μερικοί
κάτι βλέπουν, το μάτι τους αρπάζει κάτι
και μαγεμένοι πηγαίνουνε να μπουν.
Η πόρτα τότε κλείνει. Χτυπάνε μα κανείς
δεν τους ανοίγει. Ψάχνουνε για το κλειδί.
Κανείς δέν ξέρει ποιος το έχει. Ακόμη
και τη ζωή τους κάποτε χαλάνε μάταια
γυρεύοντας το μυστικό να την ανοίξουν.
Φτιάχνουν αντικλείδια. Προσπαθούν.
Η πόρτα δεν ανοίγει πια. Δεν άνοιξε ποτέ
για όσους μπόρεσαν να ιδούν στο βάθος.
Ίσως τα ποιήματα που γράφτηκαν
από τότε που υπάρχει ο κόσμος
είναι μια ατέλειωτη αρμαθιά αντικλείδια
για ν' ανοίξουμε την πόρτα της Ποίησης.
Μα η Ποίηση είναι μια πόρτα ανοιχτή.*

Ο έμπειρος πλέον ποιητής έχει ωστόσο με τη σειρά του να προτείνει μια

15. Βλ. σχετικά: Δ.Ν. Μαρωνίτης, «Τα Αντικλείδια της ποίησης» (1988): *Διαλέξεις*, Αθήνα, Στιγμή, 1992, 135-151.

16. Βλ.: *Τα Αντικλείδια...*, 44.

ακόμα μυθική διαδικασία (ενθυμούμενος πάντα τον Ποιητή και το άσπρο άλογο), χάρη στη σοφία που κέρδισε. Αντί για το κατώγι, στο κέντρο βρίσκεται τώρα η ορθάνοιχτη πόρτα της πόλησης, που όμως θα κλείσει για όσους «μαγεμένοι» από το «κάτι» που είδαν, «πηγαίνουν να μπουν»· θα μείνει ανοιχτή για όσους δεν θα επιχειρήσουν να «φωτίσουν» το σκοτάδι της, για όσους θα εξοικειωθούν με το σκοτάδι, τη σκοτεινή δηλαδή περιοχή του ονειρώ. που απλώνεται πίσω από την πόρτα. Η μεγάλη προϋπόθεση για να μπορέσει ο επίδοξος ποιητής να δει και να ταξιδέψει πίσω από την πόρτα, είναι να σκύψει προσεκτικά στο αθέατο. Άλλο μέρος του εαυτού του. Το όνειρο λοιπόν βρίσκεται πίσω από την πόρτα της πόλησης: μια ρευστή, επικίνδυνη ζώνη με ανεξέλεγκτες δυνάμεις να φωλιάζουν εκεί· γι' αυτό όσοι επιχειρήσουν, χωρίς να είναι «αρκετοί», να ανοίξουν με πάσης φύσεως αντικλείδια την αμετάκλητα για εκείνους κλειστή πόρτα, καθηλώνονται τυφλοί στην ανάμνηση του «κάτι» που πρόλαβαν να δουν.

Ο κυνηγημένος και ο κυνηγός, ο Αχιλλέας και ο Έκτορας, ο δαιμονικός έρωτας του δημιουργού και το έργο (:«Το Άγαλμα και Ο Τεχνίτης»),¹⁸ γίνονται ένα στον κόσμο του ονειρώ, γίνονται ένα στον κόσμο της πόλησης του Παυλόπουλου. Εδώ χωράνε όλα: χωράνε οι νεκροί και οι ζωντανοί του τελευταίου χαϊκού (:«Όλοι χωράμε / οι ζωντανοί κι οι νεκροί / σ' ένα ποίημα»),¹⁹ χωράνε ο βαθύς έρωτας και ο αισθηματικός τόνος (:«Η Στάχτη»),²⁰ έτσι όπως θα τους βρει κανείς να «πιάνουν» περισσότερο χώρο στην τελευταία συλλογή, *Λίγος Άμμος*:

«Αισθηματικό»²¹

*Μια Κυριακή απόγιομα
ένας νεκρός φαντάρος
μπήκε στον κινηματογράφο
πέντε μ' εφτά.*

*Κάθισε μόνος σε μιαν άκρη
στο πίσω μέρος του εξώστη
χωρίς κανέναν να τον βλέπει
κι έκλαιγε ήσυχα στα σκοτεινά.*

Το έργο ήταν αισθηματικό

17. Βλ. σχετικά: Δ. Αγγελάτος, «Ταξίδι στο «μεγάλο σκοτάδι»: η ποιητική σοφία του Γιώργη Παυλόπουλου», *Ελί-τροχος* (Απρίλιος-Ιούνιος 1994) 9-21.

18. Ό.π., 22-23.

19. Βλ.: *Τριανταγρία Χαϊκού...*, 41.

20. Βλ.: *Τα Αντικλείδια...*, 34-35

21. Βλ.: *Λίγος Άμμος...*, 19.

κάποτε τό 'χε ξαναδει
μαζί μ' ένα κορίτσι
πάνε σαράντα χρόνια.

Μιά Κυριακή απόγιομα
πέντε μ' επτά
πριν φύγει για το μέτωπο.

Η σοφία από το ταξίδι στο «μεγάλο σκοτάδι»²² και από το κατώγι της αρχής, οδηγεί στο τρίτο ποίημα, «Στίχος ενύπνιος»²³ (πρώτη δημοσίευση το 1991), με το οποίο ο Παυλόπουλος βάζει φωτιά στις σημερινές αναγνωστικές προσδοκίες μας: τι μένει άραγε από αυτές τις νέκυιες; Η προκλητική απάντηση που είναι μαζί και το απόσταγμα μιας βαθιάς ποιητικής σοφίας: ένας μονάχα ενύπνιος στίχος:

*Ονειρεύτηκα πώς έγραψα κάποτε ποιήματα
τίποτε όμως δεν θυμόμουν
εκτός από ένα στίχο μονάχα:
Ονειρεύτηκα πως έγραψα κάποτε ποιήματα.*

Πανεπιστήμιο Κύπρου

22. Βλ: το ποίημα «Ο Έρωτας»: Τα Αντικείμενα..., 11.

23. Βλ: Λίγος Άμμος..., 38.